

Projekt zajęć edukacyjnych – Tadeusz Różewicz „Przepaść”

Wymaganie: Uczeń rozumie utwory literackie, informacyjne, użytkowe oraz inne teksty kultury (wiek: 10–13 lat, poziom językowy C)

Cel ogólny: Uczeń odczytuje metaforyczny sens wiersza T. Różewicza „Przepaść”.

Cele operacyjne:

Uczeń

1. Posługuje się dosłownym i metaforycznym znaczeniem wyrazu *przepaść*.
2. Gromadzi słownictwo (skojarzenia i synonimy) wokół wyrazu *przepaść*.
3. Sprawdza rozumienie liryku, zapisując usłyszane pojedyncze wyrazy, nadając tytuł lirykowi, nazywając uczucia wpisane w liryk, formułując definicję wyrazu *współczucie*, dokonując przekładu intersemiotycznego liryku.
4. Zabiera głos w dyskusji na temat: Czy współczucie jest słabością?

Isć w tę samą stronę to dążyć wspólnie ku jakiemuś celowi. Gdy w drogę wybiera się DUŻY i MAŁY, DUŻY wskazuje kierunek, pomaga, by MAŁY nie zablądził, uczy, jakie wziąć buty na wyprawę, czasem zachęca, czasem wspiera, a czasem zachwyca się nie tylko widokami, ale i świeżym spojrzeniem MAŁEGO. MAŁY, jak to MAŁY, czasem się dąsa i ucieka, czasem przechwala, a czasem mocno trzyma dającą mu poczucie bezpieczeństwa, rękę DUŻEGO.

M. Braun-Gałkowska, W tę samą stronę. Wydawnictwo Krupski i S-ka, Warszawa 1994

Aleksander Wat w „Dzienniku bez samogłosek” napisał: „To, co jesteśmy winni bliźniemu: uwaga”. Liryk Tadeusza Różewicza prowokuje do zaprojektowania działań, w których uczeń na swoją miarę doświadczy owej powinności wobec drugiego człowieka.

Zadanie i jego treść	Rodzaj zadania	Kompetencja językowa	Cel operacyjny	Forma pracy	Materiały
<p>Ćwiczenia poprzedzające słuchanie wiersza, mające na celu skupienie uwagi uczniów na temacie i wprowadzenie wyrazów, niezbędnych do zrozumienia wypowiedzi</p> <p>1. Ćwiczenie dramowe. Na podłodze przyklejamy równolegle dwa paski taśmy w odległości 1–1,5 m. Zarysowujemy następującą sytuację: ulica (jezdni), chodnik; na chodniku, tuż przy krawężniku (u nas: taśma) stoi babcia w okularach, z laseczką; najwyraźniej zamierza przejść na drugą stronę ulicy, ale nie robi tego, choć nie widać samochodów; podbiega do niej chłopiec, przeprowadza babcię przez ulicę. Prosimy, by dwoje uczniów weszło w rolę babci i chłopca. <i>Babcię</i>, stojącą przy krawężniku, pytamy: Dlaczego nie przechodzisz? Czego się boisz? <i>Chłopca</i>, który właśnie przeprowadził <i>babię</i> przez ulicę, pytamy: Dlaczego pomogłeś babci? Czym się kierowałeś? Co teraz czujesz? <i>Babcię</i>, która znalazła się po drugiej stronie ulicy, pytamy: Co teraz czujesz?</p>	powtórkowe/ dodające	mówienie		frontalna	
<p>2. Uczniowie układają puzzle i odczytują hasło. W kilku zdaniach opisują obrazek.</p>	powtórkowe/ dodające	mówienie		frontalna	puzzle
<p>3. Przywołujemy synonimy wyrazu <i>przepaść</i> (praca ze słownikiem</p>					

<p>wyrazów bliskoznacznych) i słowa-skojarzenia do tegoż, np. niebezpieczeństwo, zagrożenie, śmierć, obawa, strach, bojaźń (to słowo powinno się pojawić ze względu na wyraz <i>bojaźliwość</i>, który występuje w liryku); ciemna, bezdenna, głęboka, głucha, nieprzebyta, straszna, straszliwa; stoczyć się, wpaść, runąć, spaść, zlecieć, ponieść śmierć, stracić życie; ale też góry, wyprawa, piękne widoki. Wszystkie wyrazy zapisujemy na tablicy. Wartościujemy (wydźwięk pozytywny, negatywny) przywołane wyrazy, umieszczając obok nich + lub –.</p> <p>Uwaga: Jeśli zapis ujmemy w formę mapy pamięci, wzbogacimy ćwiczenie o dodatkowy walor edukacyjny – kategoryzację wyrazów.</p>	powtórkowe/ dodające	czytanie		frontalna/ indywidualna lub grupowa	słowniki wyrazów bliskoznaczn ych
<p>Ćwiczenia w czasie słuchania wiersza</p> <p>4. Uczniowie słuchają wiersza.</p> <p>5. Uczniowie otrzymują obrazek – schematycznie zilustrowaną sytuację liryczną¹. Komentują obrazek, nazywają poszczególne elementy.</p> <p>6. Podczas drugiego słuchania liryku piszą na obrazku, <i>кто?</i> i <i>что?</i> – według nich – buduje sytuację liryczną. Usłyszane wyrazy umieszczają w odpowiednich miejscach (np. babcia, chłopczyk, iskierka).</p> <p>Uwaga: Nie wymagamy od uczniów zmiany przypadków zależnych na formy podstawowe (mianowniki), bo ćwiczenie może się okazać za trudne; uczniowie zapisują wyrazy tak, jak je słyszą, a więc np. <i>stopę</i> (nie stopa), <i>miłości</i> (nie miłość).</p> <p>7. Podczas słuchania liryku po raz trzeci uczniowie uzupełniają schemat wyrazami, które nazywają to, <i>co się dzieje</i> (np. cofa, rozgląda się, świeci). Znow prosimy, by usłyszane wyrazy umieszczali w odpowiednich miejscach schematu. W ten sposób uczniowie przypiszą czasowniki rzeczownikom.</p>	dodające	rozumienie ze słuchu		indywidualna	liryk bez tytułu
	dodające	mówienie		frontalna	schemat
	dodające	rozumienie ze słuchu		indywidualna	schemat
	dodające	rozumienie ze słuchu		indywidualna	schemat

¹ Pomysł tego typu rysunku zaczerpnięto z art. Barbary Dyduch „Od ekspresji graficznej do pojęć”, „Język Polski w Szkole” 1996/1997 nr 3, ss. 19–29.

<p>Uwaga: Gdyby np. uczeń w ćwiczeniu 6. zapisał wyraz <i>stopę</i>, teraz umieścił wyraz <i>cofa</i>, otrzymałby pełne zdanie, zamkniętą myśl (patrz: uwaga do ćwiczenia 6.).</p> <p>Zwykle rezultat obu ćwiczeń jest rozmaity – różne wyrazy uczniowie umieszczają na schemacie – ale gdyby zebrać je od wszystkich, odtworzyliby liryk.</p>					
<p>Ćwiczenia po wysłuchaniu liryku</p> <p>8. Porównujemy uzupełnienia schematu z wyrazami przywołanymi w ćwiczeniu 3., a także użytymi w liryku, który dopiero teraz uczniowie otrzymują. Wyrazy-skojarzenia, które nazywają emocje i ewentualny rezultat stoczenia się w przepaść, choć nie występują w liryku, są weń wpisane – nazywają to, co czuje babcia, stojąc tuż przy krawężniku.</p> <p>9. Uczniowie nadają lirykowi tytuł. Odczytują metaforyczny sens Różewiczowskiego tytułu.</p> <p>10. Nazywamy uczucia, którymi kierował się chłopiec, pomagając babci. Jakimi wartościami kierował się? Zwracamy uwagę na słowo <i>miłość</i> – słowo, które zajmuje cały ostatni wers. Jeśli w wypowiedziach uczniów nie pojawi się słowo <i>współczucie</i>, podpowiadamy je. Pytamy, jak ten wyraz rozumieją, co oznacza.</p> <p>Wyraz <i>współczucie</i> jest kalką z języka łacińskiego i znaczy tyle, co <i>com-passio</i> (współcierpienie z Chrystusem w Jego męce). Współczucie ujmuje się w kategoriach etycznych jako powołanie i zadanie człowieka oraz czyni się je świadectwem najwyższej formy miłości. Jest zatem bliskie miłosierdziu i kojarzy się z sytuacjami, w których człowiek staje twarzą w twarz wobec czyjegoś cierpienia lub nieszczęścia. <i>Współczucie</i> w słowniku A. S. Rebecka jest tak definiowane: łączenie się z drugim człowiekiem; odczuwanie wspólnie, razem z</p>	<p>doskonalące</p> <p>doskonalące</p> <p>doskonalące</p>	<p>czytanie mówienie</p> <p>mówienie</p> <p>mówienie</p>		<p>indywidualna/ frontalna</p> <p>frontalna</p> <p>frontalna</p>	<p>schemat liryk bez tytułu</p> <p>liryk bez tytułu</p> <p>liryk</p>

<p>drugim człowiekiem</p> <p>Uwaga: Ten etap lekcji jest całkowicie nieprzewidywalny. W zależności od sytuacji, wypowiedzi uczniów, można wykorzystać fragment powieści Małgorzaty Musierowicz „Kwiat kalafiora”, słownik wyrazów bliskoznacznych i słownik języka polskiego (hasło: <i>współczucie</i>).</p> <p>11. Uczniowie podejmują próbę sformułowania definicji <i>współczucia</i>. Podpowiadamy odwołanie się do etymologii wyrazu (współczucie, czyli współ – razem i czucie – odczuwanie), poszukanie słowa-klucza liryku (ostatni wers, jedyny jednowyrazowy, zamykający liryk, a tym samym wyeksponowany, zwracający na siebie uwagę czytelnika)</p> <p>12. Uczniowie „kręcą” film², inspirowany utworem T. Różewicza. Kadry wypełniają rysunkami, obok zapisują dialogi postaci. Prezentują swoje prace.</p>	doskonalące	czytanie mówienie		frontalna grupowa frontalna	liryk kadry
<p>Ćwiczenia okołotekstwe</p> <p>13. Prowokujemy dyskusję na temat: Czy współczucie jest słabością? Podsumowując dyskusję, zapytajmy: Czy – gdybyśmy stawiali pomniki nie tylko ważnym, zasłużonym ludziom, ale też wartościom – postawilibyśmy pomnik <i>współczuciu</i>? Jeśli usłyszymy odpowiedź twierdzącą, proponujemy ćwiczenie dramowe – w grupach uczniowie z siebie budują pomniki, których tytuł brzmi <i>współczucie</i>.</p>	doskonalące			grupowa frontalna	

² Technika pochodzi z: Warsztaty. Język polski. Materiały edukacyjne programu KREATOR, Kraków 1999, s. 14.